

A RÉGI PÉCSI EGYETEMRE VONATKOZÓ KÉZIRATOK
ÉS NYOMTATVÁNYOK BIBLIOGRAFIÁJA.

A.) OKLEVELEK.

I.

Viterbo, 1367. szeptember 1.

V. Orbán pápa Nagy Lajos előterjesztése alapján hozzájárul, hogy Pécssett egyetem keletkezzék minden megengedett karral, leszámítva a theológiát; a tanárok és hallgatók az egyetemi kiváltságok részesei; a promotiók a pécsi püspök vagy káptalani helytartó elnökségével mennek végbe; ennek az oklevélnek érvénye azonban megszűnik, mielőtt a magyar király a tanárok részére megajánlott javadalmozással felhagy.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Urbanus V. Reg. An. V. fol. 68. t.

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban (püspöki rész).¹⁾

Kiadva Carolus Coquelines: Bullarium privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum. Romae, 1741. - Koller József: Historia Episcopatus Quinque-Ecclesiensis. Tom. III. 96-99. Posonii, 1784. - Wallaszky Pál: Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria ab initiis regni ad nostra usque tempora. Posonii et Lipsiae, 1786. 83-86. l. - Katona István: Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Tom. III. Budae, 1790. - Kardos Alajos: Memoria Studii generalis Quinque-Ecclesiensis a Ludovico Magno Hungariae rege seculo decimo quarto erecti. Quinque-Ecclesiis, 1799. - Fejér György: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. IX/IV. Doc. 1-3. Budae, 1834. - Abel Jenő: Egyetemeink a középkorban. 96-99. Budapest, 1881.²⁾ - Békefi Remig: A pécsi egyetem. 14-21. Budapest, 1909.

- 1.) A pécsi egyetemi könyvtárban meglévő és a pécsi egyetemre vonatkozó okiratok másolatait egyéb a pécsi püspökségre vonatkozó és a vatikáni levéltárban található oklevelek másolataival együtt Koller idejében készítették. A másolatokat Garampi bibornok a vatikáni levéltár akkori prefektusa hitelesítette. E másolatok az egyetemi könyvtárban (püspöki rész) J.V.20-22 jelzés alatt találhatóak.
- 2.) Abel Jenő Koller nyomán adta ki, de mind ezt, mind a többi oklevelet, melyeket a régi pécsi egyetem tárgyalásánál felhoz, rövidítéssel.

II.

Viterbo, 1367. szeptember 2.

V.Orbán pápa az előbbi oklevél tartalmáról Nagy Lajos királyt értesíti és buzdítja, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói részére engedélyezett kiváltságokat erősítse meg és ha helyénvaló lesz, ujjakkal növelje.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Urbanus V.Reg.An.V.fol.68.t.

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban.

Kiadva Koller: Historia Episcopatus Quinque-Ecclesiensis.Tom. III.99-101.- Kardos Alajos: Memoria Studii Generalis Quinque-Ecclesiensis a Ludovico Magno Hungariae rege seculo decimo quarto erecti.- Fejér György: Codex dipl. Hung.IX/IV.69-71.- Abel Jenő: Egyetemeink a középkorban.51.Békefi Remig:A pécsi egyetem. 22-25.

III.

Viterbo, 1367. szeptember 12.

V.Orbán pápa Nagy Lajos kérésére a pécsi egyetem tanárait és hallgatóit öt évre felmenti a residentiartás kötelessége alól.

Vatikáni levéltár: Urbanus V.An.V.P.I.a Tom.XV. Fol.502 a.-

Másolatban: Magyar Nemzeti Múzeum kéziratgyűjtemény. Vegyes időből című csomag.-

Kiadva Békefi: A pécsi egyetem. 124-125.

IV.

Viterbo, 1367. szeptember 12.

V.Orbán pápa utasítja a pécsi püspököt s éneklő-kanonokot, továbbá a pécsvaradi apátot, hogy a pécsi egyetemi tanárok és hallgatók egyházi javadalmuk jövedelmét megkapják, mert öt évre föl vannak mentve a residentiartás kötelessége alól.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Urbanus V.An.V.P.I.-a Tom.XV. Fol.5C2 a.-

Másolatban: Magyar Nemzeti Múzeum kéziratgyűjtemény. Vegyes időből c.csomag.-

Kiadva Békefi: A pécsi egyetem. 125-126.1.-

V.

Róma, 1369. április 2.

V.Orbán pápa utasítja Cato bácsi prépostot, hogy Pál szebeni prépostot avassa doktorra, ha a tudománya vizsgálat alkalmával megüti a mértéket.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Urbanus V.An.V.P.II.Tom.XXI. Fol.541².-

Másolatban: Magyar Nemzeti Múzeum kéziratgyűjtemény. Vegyes időből c.csomag.-

Kiadva Békefi: A pécsi egyetem.126-127.1.

VI.

Villa Nova, 1371. szeptember 7.

XI. Gergely pápa értesíti Vilmos pécsi püspököt, hogy mind őt, mind barátját, Bolognai Galvanót nagyrabecsüli s egyuttal felszólít-

ja, hogy Nagy Lajos magyar király és IV.Károly császár között békét szerezzen.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius XI. Reg.orig.An.I. secr. fol.108.

Kiadva Theiner Ágoston: Vetera monumenta historica Hungaricum sacram illustrantia. Tom.II.108.- Abel Jenő: Egyetemeink a középkorban. 52.1.(Theiner nyomán).

VII.

Villa Nova, 1372. szeptember 27.

Bolognai Galvano és Waschesteini Albert pécsi kanonok Nagy Lajos királynak a bajor hercegek ügyében XI.Gergely pápához küldött követei.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius XI.Reg.orig.An.II. secr.fol.71.

Kiadva Theiner Ágoston: Vet.Monumenta hist.Hungaricum sacram ill.Tom.II.123.- Ugyanezen követségről szó van még: U.o.128.

VIII.

Villa Nova, 1372. szeptember 30.

XI.Gergely pápa tudomásul adja Bolognai Galvano pécsi egyetemi tanárnak, hogy a Vilmos pécsi püspök és káptalana részéről Galvanonak megajánlott adományt, amely szerint ez a püspöki javadalomból évenként háromszáz ezüst márkát vagyis hatszáz arany forintot, Úrög falut tizedével 70 arany forint értékben, továbbá egy pécsi házat kap,- megerősíti, de csak Galvano életére szólólag.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius.V.An.II.Bullarum et Indultorum p.122.

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban.

Kiadva Koller: Historia Episcopatus Quinque-Ecclesiensis.Tom.III.129-131.- Abel Jenő: Egyetemeink a középkorban. 51-52.(Koller nyomán).

IX.

Villa Nova, 1374. augusztus 3.

XI.Gergely pápa utasítja a bolognai egyetemet, hogy Bolognai Galvano volt paduai és pécsi egyetemi tanárt fogadja tanári testületébe és mindama jogokban részesítse, melyek a bolognai doktorokat megilletik.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius XI.De Ind.et Privileg. an.IV.Fol.115².-

Másolatban: Magyar Nemzeti Múzeum kéziratтарыban. Fraknoi gyűjtemény. Vegyes időből c.csomag.-

Kiadva Békefi: A pécsi egyetem. 128-129.

X.

Avignon, 1376. január 16.

XI.Gergely pápa a pécsi egyetem kérésére az egyetem tanárait és hallgatóit öt évre fölmenti a residentia-tartás kötelessége alól.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius.XI.Reg.litterarum Apostolicarum divers. An.VI.fol.478.

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban.
 Kiadva Koller: Hist.Episcopatus Quinque-Ecclesiensis. Tom. III.
 178-180.- Fejér: Cod.dipl.IX/V. 107-109. Abel: Egyetemeink a kö-
 zépkorban. 53.

XI.

Avignon, 1376. január 16.

XI. Gergely pápa utasítja a passauai püspököt, a pécsváradi apátot és a pécsi kancellárt, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói egyházi javadalmuk jövedelmét megkapják, mert öt évre föl vannak mentve a residentia-tartás kötelessége alól.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Gregorius XI. Reg. litterarum Apost. divers. An. VI. fol. 478.

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban.

Kiadva Koller: Hist.Episcopatus Quinque-Ecclesiensis. Tom. III. 181.- Fejér: Cod.dipl. IX/V. 110.

XII.

1410 - 1445.

A római szentszék értesíti a pécsi püspököt, hogy egy ízben megengedte neki a pécsi székesegyházi, a szent Jánosról nevezett pécsi várbeli és a szent Péterről nevezett pozsegi prépostság fenntartását a pécsi egyetem egyházzogi és római jogi tanárai részére.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Plut. 39. Cod. 13. p. 52.*

Másolatban: A pécsi egyetemi könyvtárban.

Kiadva Koller: Hist.Episcopatus Quinque-Ecclesiensis. Tom. III. 380-383.- Abel: Egyetemeink a középkorban. 54.

* Ez a levél a Vatikán titkos levéltárának azon formula-gyűjteményéből való, mely IX. Bonifác pápa és utóda-i levelezéseit tartalmazza V. Miklós papáig. Sem a pápa nincsen benne megnevezve, sem a püspök, akinek a levelet írták. Kelet nélkül. Megállapításom szerint csak is 1410-1445 közti években keletkezhetett.

XIII.

Róma, 1400. június 7.

IX. Bonifác pápa Csót Benedek fia György zágrábegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót, aki iskolatársát, Kancellár Jánost nyíllal halálosan megsebezte, a szabálytalanság alól feloldja.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Bonifácus IX. An. XI. Rubr. f. 203.

Kiadva: Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Ser. I. Tom. IV. 219-220.

XIV.

Róma, 1400. december 5.

IX. Bonifác pápa Szöllősi Fábrián fia György pécszegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót a szabálytalanság alól feloldozza.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Bonifacius IX. An. XII. Liber 20. f. 205.

Kiadva: Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Ser. I. Tom. IV. 281-282.

XV.

Róma, 1402. február 24.

IX. Bonifác pápa László fia Lukács pécsmegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót feloldozza a szabálytalanság alól.

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Bonifacius IX. An. XIII. Liber a. f. 210.

Kiadva: Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Ser. I. Tom. IV. 412-413.

XVI.

Róma, 1465. május 19.

Hunyadi Mátyás kéri II. Pál pápát, hogy Magyarországon, ahol nincs egyetem, a bolognai egyetem mintájára állíthasson fel egyetemet mindegyik fakultással. A pápa az engedélyt megadja.¹⁾

Kéziratban: Vatikáni levéltár. Regesta Supplicationum. Paulus II. Vol. 810. fol. 55 t.

Másolatban: Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárában. Fraknoi gyűjtemény. II. Pál pápa supplicatioi.

Kiadva Kaprinai István: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae Regis Hungariae. Pars I. p. 71-72. Vindobonae, 1767., 1771. - Koller: Historia Episcopatus Quinque-Ecclesiarum. Tom. IV. 146-148. - Fejér: Historia Universitatis Hungaricae Litteraria. Doc. 9. - Békefi: A pécsi egyetem. 131.²⁾

- 1.) Ezen okmány annyiban vonatkozik a pécsi egyetemre, amennyiben megállapítható belőle, hogy 1465-ben nem volt Magyarországon egyetem s így nem állhatott fenn a pécsi egyetem sem.
- 2.) E kiadások, - Békefiét kivéve - az oklevélnek ama részét ("In regno Ungariae, licet amplo et fertili, non viget aliquod studium generale"), mely azt bizonyítja, hogy 1465-ben nem volt Magyarországon egyetem, hibásan közlik: "in regno Hungariae, licet amplo et fertili, non viget aliquomodo studium generale". Ez az elrontott szöveg vezetett félre sokakat, kik azt vélték, hogy a szöveg szerint volt még Magyarországon és pedig Pécsen egyetem, csak valami módon nem virágzott eléggé t. i. a theologiai kar hiánya miatt.

XVII.

Velence, 1530. július 1.

Croke, Angolország velencei követe egyebek közt jelenti VIII. Henrik angol királynak, hogy ha házassága ügyében a dolog kenyértörésre kerül, valamennyi keresztény egyetem a király javára dönt. A közfelfogás azt tartja, hogy ez ügyben nagyon előnyös volna megnyerni az olasz, francia, német, osztrák, magyar és skót egyetemek hozzájárulását.

6491. (Croke to Henry VIII.)

".....Doubts not that all Chr(istian) universities, if well handled, will earnestly conclude for the King. Thinks it would be very expedient to obtain their assent in Italy, France, Almagne,

Austria, Hungary and Scotland...."

Kiadva: Letters and Papers Foreign and Domestic, of the reign of Henry VIII. (Calendar of State Papers Ser.V. Henry VIII. Vol. IV. Part. III. 1529-1530. London, 1876. 2921-2922.). Es Békefi: A pécsi egyetem. 132.

- 3.) Ezen okmány, melyet Békefi nyomán idéztem, annyiban vonatkozik a pécsi egyetemre, amennyiben Croke szerint 1530-ban Magyarországon egyetem volt; történetíróink szerint pedig ez az egyetem csakis a pécsi lehetett. Lásd Acsády Ignác: Magyarország három részre osztásának története. 1526-1608. 200. l. (A magyar nemzet története, szerk. Szilágyi Sándor. V.köt.).

Croke e jelentéséből mindenesetre nyilvánvaló, hogy 1530-ban külföldön magyar egyetem létezéséről tudtak. És történetkutatóink azon véleménye, hogy ez az egyetem Pécsen volt, következetes is volt mindaddig, amíg azt meg nem cáfolta annak a levélnek vizsgálata, melyet Mátyás király II. Pál pápához 1465-ben intézett egyetem felállítására ügyében és amelyből kitűnik, hogy 1465-ben nem volt Magyarországon egyetem s így nem állhatott fenn akkor sem a pécsi, sem az óbudai egyetem. Nem lehet azonban szó a Hunyadi Mátyás által alapított pozsonyi egyetemről sem, amely 1467-ben keletkezett. Mert "Mátyás király halála után a II. Ulászló és I. Miksa közt kitört háború véget vetett a pozsonyi egyetemenek. Az egyetemi épület egyik részét... Ulászló és Corvin János 1392 május elsején elajándékozták, másik része mindinkább roskadásnak indult, 1491-ben fegyvertárnak használták, 1492-ben pedig a város... a közel szomszédságban fekvő "Schusterthurm" tatarozására szükséges cserepet az egyetemi épület házfedeléből szedette". (Abel Jenő: i.m. 36-37.). -Hogy hogyan irhatott mégis az angol követ Velencéből 1530-ban magyar egyetemről, azt Békefi a következőképpen magyarázza: "A középkorban a külföldiek tudták, hogy Magyarországon van egyetem. A pécsi, óbudai és pozsonyi egyetem ezt a tudatot fenntartották és istáptolták. Arról azonban, hogy a XV. század végén ezen egyetemek utolsója, a pozsonyi is szép csendesesen megszűnt, a távolabb külföld nem szerzett értesülést, s így Croke is még abban a hitben volt, hogy Magyarországon van egyetem. - Még egy eset lehetséges. Tudjuk, hogy Hunyadi Mátyás király, Budán a Domokosok részére "universale gymnasium"-ot szervezett, ahol bővebben elő lehessen adni a filozófiát, teológiát és szentírást. Ez az iskola tehát a Domokosok studium generaleja. Lehetséges tehát ennél fogva, hogy a magyar egyetemek emlékét a külföld előtt ez a studium generale őrizte meg". (Békefi i.m. 51.).

B.) BIBLIOGRÁFIA.*

- s.XIV-XV. MÜNCHENI CODEX, Jelzete: Clm.22,363/b (Windberg 163/b) ch.2°
s.XV. 268 fol.1.)
Fol.117. Sermones de Sanctis compilate in studio generali Quinque-Ecclesiensi in regno Ungarie.
Latinnyelvű szentbeszédék, melyeket a pécsi egyetemen készítették. Sermones de Sanctis és De tempore cím alatt 145 beszéd; ebből 12 beszéd magyar szentekről és pedig Szent Istvánról 5, Szent Lászlóról 2, Szent Imréről 1, Szent Erzsébetről 4. Es Sermones Comunes cím alatt: 51 beszéd.
Kiadva a magyar szentekről szóló szentbeszédék teljes egészükben, a többi szentbeszédnek csak jeligéi. Békefi: A pécsi egyetem.69-122.
- 1.) A codex a k.Hof- und Staatsbibliothek könyvtárában Münchenben található. A jelzés szerint a XV.századból való, Békefi megállapítása szerint azonban a XIV.század végén és a XV.század elején, Zsigmond király idejében írták.(1387-1437.. Lásd Békefi:A pécsi egyetem. 64.1.)
1622. ISTVÁNYFY MIKLÓS: Historia regni Hungariae. Libri XXXIV, 1490-1606. Viennae, Pragae et Tergesti, 1758. Th. Trattner. 2° 2.)
Az 1543 évi háború előtt kevéssel, mint mondják, 2000 egyetemi hallgató volt Pécsen. - "Fuit etiam olim in ea gymnasium literarium haud incelebre tanto iuvenum studiosorum concursu, ut paucis ante hoc bellum annis, duo millia eorum in ea fuisse ferantur". (Lib.XV.161.)
- 2.) Istvánffy e nagy történelmi művét, mely kéziratban a budapesti egyetemi könyvtárban van meg, Pázmány Péter adta ki először Kölnben 1622-ben. Későbbi kiadásai: 1685., 1724 és Bécsben 1758-ban. Az idézett szöveg lapszáma az 1758.-i kiadásé, melyet láttam.
1660. ZEILER MÁRTON: Beschreibung des Königreichs Ungarn und darzu gehöriger Landen (Stätte) und vornehmster Oerther. (Descriptio Hungariae) Ulm, 1660. Balthasar Kühnen. 8°
Evekkel azelőtt híres főiskolája volt (Pécsnek), hol néha 2000 tanuló tartózkodott. Szolimán elfoglalta a várost, akkor ez is részben tönkrement.(130.1.)^{3.)}
- 3.) Zeiler Pécs leírásánál Istvánffyra hivatkozik, így az egyetemre vonatkozó adatát is mindenesetre tőle vette át.
- 1660-64. KARÁCSON IMRE: Evlia Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai 1660-64. Ford.és jegyzetekkel ellátta-. Török-magyarorkori történelmi emlékek. VI.oszt.Irók.III.Budapest,1904. M.Tud.Akadémia. 8°
Evlia Cselebi a volt pécsi egyetem szerinte még meglevő épületét írja le: "Többek közt az isteni Eflatunnak (Platon) a belső várban levő régi tudományos főiskolája, melynek hetven fejedelmi boltozata és várszerű szobája van. Ezeknek mindegyi-

*A régi pécsi egyetemről szóló munkák időrendi elhelyezésénél vagy a munka írásának ideje - amennyiben ez megállapítható volt -, vagy a munka első kiadásának éve volt irányadó.

kében egy-egy fajta építészeti tudomány szerint kidolgozott elrendezés van, melynek leírására hiányos a nyelv s az ékesszóló tollnak beszéde töredékes..." (198-200.1.).

1702. SZERDAHELYI GÁBOR: Sam.Timon S.J.Celebriorum Hungariae Urbium et Oppidorum Topographia Parte I. veterem, II.novam Pannoniam complectens. Tirnaviae, 1701., 1702. aucta Cassoviae, 1722., 1732., 1766., et cum notis 1770.
 "Viget adhuc (mondja) memoria Athenaei (Quinqueecclesien-sis) quod proximis annis ante Turcicam captivitatem adeo in ea florebat, ut ex nonnullorum sententia quatuor mille scholasticos constanter numeraverit". Ezek közül - mondja tovább Szerdahelyi - kivált tudományával Istvánffy, Magyarország híres történetírója, nem valószínű azonban, hogy Janus Pannonius is ugyanezen iskolából való lett volna, mint mondják. Hitelt érdemel azonban azoknak az állítása, kik mondják, hogy ezen Aca-demiának 300 tanulója tanáruk vezetésével vitézül küzdve Mohács mezején esett el a hitért és hazáért. (227.1.).^{1.)}
- 1.) A lapszám az 1770.-i kiadás lapszáma.- Timon Sámuelnek e névtelenül 1702-ben kiadott munkáját a Hidi Gergely által irt I.résszel egybefoglalva, saját bővítéseivel Szerdahelyi adta ki később.
1714. TIMON SÁMUEL: Synopsis novae chronologicae Regnorum Hungariae, Croatiae, Dalmatiae etc. Pars I. et II. a nativitate S. Stephani primi regis hungarorum inchoata. Pars III.Ab anno 1458 ad 1526. perducta. Tirnaviae, 1714, 1715. 2° (Ujabb kiadásai: Epitome chronologica... usque ad annum 1576. typis edita, nunc denuo accurate revisa, in multis correcta, aucta et usque ad annum 1736. producta. Rost Tamás jezsuita által. Cassoviae, 1737. és Claudiopoli, 1764.).
 1367-ben a pápa jóváhagyja a Nagy Lajos által alapított egyetemet. (51.1.).^{2.)}
 A mohácsi csatában 300 egyetemi hallgató esett el(109.1.)
 2.) A lapszámok 1737.-i kiadás lapszámai.
1721. IMAGO HUNGARIAE. Cassoviae, 1721. Tip. Academicis. Quinqueecclesiae c. részben; A pécsi egyetemről, mely Mátyás király idejéig állt fenn.^{3.)}
 3.) E műről Kardos Alajos "Memoria Studii Generalis Quinqueecclesiensis" c.munkájában emlékezik meg.
1735. ANONYMUS (Jesuita): Res literaria Hungariae. Cassoviae, 1735.^{4.)}
 A pécsi egyetem alapítását VI.Innocentius pápa hagyta jóvá 1364 körül. A mohácsi csatában 300 hallgató esett el egy tanárukkal együtt. (6-7.1.).
 4.) Kardos Alajos "Memoria Studii Generalis Quinqueecclesiensis" c. munkájában emlékezik meg e műről.
1741. COCQUELINES, CAROLUS: Bullarium privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum. Romae, 1741.-Tartalmazza a pécsi egyetemet jóváhagyó bullát is. A bullát VI.Orbán pápának tulajdonítja 1383-ból.^{5.)} (Tom.III. Pars II. pag.367.)
 5.) V.Orbán pápa ezen bullájának ez az első közzététele. Később Koller tette közzé, majd Koller nyomán Katona István és Wallaszky Pál.
1746. GREGORIANCZ PÁL:Breviarium rerum Hungaricarum historicarum geographicum. Posonii, 1746. 4°
 A pécsi egyetemi tanulók számáról az idő jelzése nélkül: "Pécsre annyi tanuló szokott egybegyűlni, hogy kitelt volna belőlük egy egész hadsereg". (Bél Mátyás: Adparatus ad historiam Hungariae, II.104.1.).

1753. BÉL (BELIUS) MÁTYÁS: *Compendium Hungariae geographicum*. Posonii, 1753. (Kiadta Tomka-Szászky. 2-4. kiadása. U.o. és Kassán 1767-92.) - Nagy Lajos 1364-ben Pécssett egyetemet alapított, melyet V. Orbán pápa hagyott jóvá. 2000 tanulója volt és mint mondják, 300 tanuló a mohácsi csatában esett el. (1767.-i kiad. Pars. II. 104.)^{1.)}
- 1.) Bél Matyásnak van egy kézírata a pécsi egyetemi könyvtárban: "Comitatus Baranyensis" címen. Ezen munka "Quinque-Ecclesiae" c. részében is ugyanezen adatok találhatók. A tanulók számáról és a mohácsi csatában elesettekről szóló adatokat Istvánffytól veszi át.
1769. WALLASZKY PÁL: *Tentamen Historiae Literarum sub rege gloriosissimo Mathia Corvino de Hunyad in Hungaria*. Lipsiae, 1769. Ex offic. Sommeria. 8°
- Nagy Lajos Pécssett egyetemet alapított 1360-ban. Ezt VI. Innocentius pápa^{2.)} négy évvel később hagyta jóvá és felruházta megfelelő jogokkal. Zeiler: *Descriptio Hungariae* c. munkájában a pécsi egyetemről. Az egyetem Mátyás korában még biztosan virágzott és annak közben-közben 2000 tanulója is volt. Janus Pannonius bizonyára minden erejével dolgozott az egyetem ki-fejlődésén. Fennállott egészen 1526-ig, a mohácsi vészig, hol mint mondják, tanáruk vezetésével 300 hallgató esett el. Locher András: *Facies Juris Publici Hungariae* c. művében (Edit. Jenensis, 1757. cap. VIII. § IV. p. 50) és Szerdahelyi Gábor: *Celebr. Urbium et Oppidorum Hungariae Chorographia* c. munkájában (Cassoviae, 1732. pag. 269.) a pécsi egyetem hallgatóinak számáról. (51-52. l.)
- 2.) Wallaszky e tévedését kijavítja "Conspectus rei-publicae literariae in Hungaria" c. munkájában.
1770. HORVÁTH MIHÁLY: *Introductio ad historiam Hungariae critico-politicam*. Viennae, 1770. 8°
- A pécsi egyetem alapítója Nagy Lajos, a franciák királya volt (Cap. XIII. 134.)^{3.)}
- 3.) Kardos Alajos "Memoria Studii Generalis Quinque-Ecclesiensis, c. munkájában emlékezik meg erről és Horváth állítását nyilvánvaló tévedésnek mondja (lásd: i. m. 2. l.) - Horváth - kifejezésével bizonyára Nagy Lajos francia származását akarta jelezni.
1770. PALMA KÁROLY FERENC: *Notitia rerum Hungaricarum ab origine ad nostram usque aetatem*. Tyrnaviae, 1770. Typ. Collegii Academici Soc. Jesu. - 2. bőv. és jav. kiad. U.o. 1775.
- A pécsi egyetemet VI. Orbán pápa erősítette meg. A mohácsi vészig állott fenn. (1770.-i kiad. I. rész. 149. l. jegyzetben.)^{4.)}
- 4.) Palma ezen tévedését művének 2. ik (1775. II. rész. 120. l.) és 3. ik kiadásában (Pestini, Budae et Cassoviae, 1785. I. M. Weingand et J. G. Koepf) kijavítja és V. Orbánt emliti.
1777. PRAY GYÖRGY: *Specimen Hierarchiae Hungaricae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae cum rudi diocesum delineatione... Posonii et Cassoviae, 1777. Joh. Mich. Landerer. 4°*
- Vilmos püspökről, akinek idejében V. Orbán pápa 1367-ben a pécsi egyetem alapítását jóváhagyta. Az egyetem a mohácsi vészig állott fenn. (Pars I. 247. l. c. jegyzet alatt).
- 1780-1818.^{5.)} SCHÖNVISNER ISTVÁN: *Collectanea historica Universitatis Regiae Scientiarum Hungaricae*. - Kézirat. 209 lev. 2° Egyetemi Könyvtár Budapest, cod. G. 139. 5.)
- Nagy Lajos Pécssett alapított egyetemet, melyet V. Orbán pápa 1367. szept. 1.-én hagyott jóvá. Az egyetem sokáig állott fenn, egészen 1543-ig.
- 5.) A munka dátum nélkül van; az 1780-1818. közti évekből való.

1781. FANTUZZI, GIOVANNI: Notizie degli scrittori Bolognesi. Vol. IV. Bologna, 1781-94.
Galvanus de Bononia tanárt Lajos király Vilmos pécsi püspök ösztönzésére Pécsre hívta meg egyetemi tanárnak, 300 ezüst márká fizetése volt. 1374-ben azonban újból Bolognában található. 1.) (37-39.). - 1.) Denifle említi a munkát.
1784. KOLLER JÓZSEF: Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. III. Posonii, 1784. - Joh. Mich. Landerer. 8°
Vilmos püspök és a pécsi egyetem alapítása. Vilmos püspök bőkezűsége az egyetemmel és Bolognai Galvanóval, az egyházjog tanárával szemben. (Tom. III. 78-83.) Ezenkívül a pécsi egyetemre vonatkozó pápai bullák másolatai és hozzájuk fűzött kommentárok:
V. Orbán pápa Nagy Lajos előterjesztése alapján hozzájárul, hogy Pécssett egyetem keletkezzék minden megengedett fakultással, leszámítva a theológiát; a tanárok és hallgatók az egyetemi kiváltságok részesei; a promotiók a pécsi püspök vagy a káptalani helytartó elnökletével mennek végbe, ennek az oklevélnek érvénye azonnal megszűnik, mihelyt a magyar király a tanárok részére megajánlott javadalommal felhagy. (Tom. III. 96-99.).
V. Orbán pápa az előbbi oklevél tartalmáról Nagy Lajos királyt értesíti és buzdítja, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói részére engedélyezett kiváltságokat erősítse meg és ha helyénvaló lesz, újakkal növelje. (Tom. III. 99-101.).
XI. Gergely pápa tudomásul adja Bolognai Galvano pécsi egyetemi tanárnak, hogy a Vilmos pécsi püspök és káptalana részéről Galvanónak megajánlott adományt, amely szerint ez a püspöki javadalomból évenként háromszáz ezüst márkát vagyis hatszáz arany forintot, Ürög falut tizedével 70 arany forint értékben, továbbá egy pécsi házat kap, - megerősíti, de csak Galvano életére szólólag. (Tom. III. 129-131.)
XI. Gergely pápa a pécsi egyetem kérésére az egyetem tanárait és hallgatóit öt évre felmenti a residentia-tartás kötelessége alól. (Tom. III. 178-180.)
XI. Gergely pápa utasítja a passauai püspököt, a pécsváradi apátot és a pécsi kancellárt, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói egyházi javadalmuk jövedelmét megkapják, mert öt évre fel vannak mentve a residentia-tartás kötelessége alól. (Tom. III. 181.).
A római szentszék megengedi a pécsi püspöknek, hogy a pécsi székesegyházi, továbbá a szent Jánosról nevezett pécsi várbeli és a szent Péter tiszteletére avatott pozsegni prépostságot egy ízben a pécsi egyetem egyházjogi és római jogi tanárai részére fenntarthatja, - még azon esetben is, ha ezeknek már más egyházi javadalmuk van. (Tom. III. 333-334. - A pápai levél teljes terjedelmében, tom. III. 380-383).
E pápai levélben sem a pápa neve, sem a püspök neve, akinek írták, nincsen megnevezve. Dátum nélkül. Nem tudni, hogy Bálint püspöknek szól-e, Jánosnak-e, vagy Henrik püspöknek, csak az a biztos, hogy a három közül az egyiknek. (Tom. III. 334.)
II. Pál pápa Hunyadi Mátyás 1465-ben kelt leveléről egyetem engedélyezése tárgyában, mely szerint 1465-ben nem volt Magyarországnak egyeteme. (Tom. IV. 146.)^{2.)}
2.) Koller hibás szövegmásolatot adva, e helyen azt állítja, hogy a pécsi egyetem fennállhatott ebben az időben is, csupán theologiai fakultása hiányzott. A hibás szövegmásolat "aliquod studium generale" helyett "aliquomodo studium generale"-t ad.
1785. PAPANÉK GYÖRGY: Geographica descriptio comitatus Baranyensis, et liberae regiaeque urbis Quinque-Ecclesiensis. Quinque-Ecclesiis, 1785. Tip. Josephi Engel. 8°
A pécsi egyetemről. [Bél Mátyás és Istvánffy nyomán]. Alapításáról, virágzásáról. Tanulóinak száma a mohácsi vész előtt ezer volt. A mohácsi vész idejéig állt fenn. (45.1.)

1785. WALLASZKY PÁL: *Conspectus Reipublicae Litterariae in Hungaria ab initiis regni ad nostra usque tempora delineatus. Posonii, et Lipsiae, 1785.* - 2. bőv. és jav. kiadás. Budae, 1808. Tip. Reg. Univ. Hung. 8°
 A pécsi egyetem alapítása. Az alapítást jóváhagyó pápai bulla és az ezt kísérő pápai levél. Az egyetemen a theologia kivételével minden tudomány megengedett. XI. Gergely pápa és a pécsi egyetem: jóváhagyja Vilmos pécsi püspök által Galvano egyetemi tanárnak adott adományait. A tanárok fizetése. (1808.-i kiad. 83-90. l.)
 Emliti Szerdahelyit, aki szerint a pécsi egyetemen egykor 4000 és Zeilert (*Descriptio Hungariae*), aki szerint 2000 hallgatója is volt a pécsi egyetemnek. (114. l.)
1790. KATONA ISTVÁN: *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Tom. III. Budae, 1790. Tip. Cather. Landerer viduae. 8°* -
 Mikor alapította Nagy Lajos a pécsi egyetemet? Idézi Wallaszky Pált (*Tent. hist. lit. 51. l.*), aki szerint Nagy Lajos 1360-ban alapította az egyetemet, VI. Innocentius pápa pedig 4 évvel később hagyta jóvá. Rámutat Wallaszky tévedésére és bizonyítja, hogy V. Orbán pápa 1367-ben hagyta jóvá Nagy Lajos egyetemének alapítását. Idézi V. Orbán pápa megerősítő és kísérő levelét, melyet Kollertől vett át. (Tom. III. Ord. X. pag. 412-422.)
1796. SZVORÉNYI MIHÁLY: *Historiae Ecclesiasticae Regni Ungariae Amoenitates. Jaurini 1795-1796.*
 A pécsi egyetemről és a theologiai tanszaknak az egyetemen való kizárásának okáról. A tilalom okát abban látja, mivel Pécsen a székesegyházi iskolában ugys tárgyalták a hittudományokat. (7-13. l.)^{1.)}
 1.) Szvorényi fenti művében 15 értekezés van, amelyekből a másodiknak címe: "De causa non permissae facultatis theologiae in Universitate Quinqueecclesiensi a Ludovico I. rege instituta." Ebben tárgyal a pécsi egyetemről.
1799. KOVACHICH MÁRTON GYÖRGY (senkviczi): *Formulae solennes styli...* Edidit. Pestini. 1799.
 Az "Ars notarialis formularia sub Ludovico I. rege Hungariae conscripta" szerzője "egy egri megyei áldor és pécsi egyetemi tanár". (Bevezetésben. I-V. l.)
1799. KARDOS ALAJOS: *Memoria Studii Generalis Quinque-Ecclesiensis a Ludovico Magno Hungariae rege saeculo decimo quarto erecti. E monumentis fide dignis confecta. Quinqueecclesiis, 1799, Tip. Christinae Engel viduae. 6 lev. 27 l. 8°*
 Nagy Lajos előtt magasabb képesítés végett a magyar ifjak külföldi egyetemekre voltak kénytelenek menni. Emiatt Nagy Lajos az 1364. év körül megteszi az előkészületeket az egyetem alapításához Pécsen; ír V. Orbán pápának az egyetem jóváhagyása végett. V. Orbán pápa 1367. szept. 1. -én kelt levelével válaszol és jóváhagyja az egyetem alapítását, a theologia tanítását azonban nem engedélyezi. Közli az egyetemet jóváhagyó pápai bullát és a pápa kísérő levelét. - Régi történetíróink [Anonymus (Jesuita), Wallaszky, Palma] véleménye eltérő az egyetem alapításának idejére nézve. Az egyetemre vonatkozó pápai bullákat elsősorban Carolus Cocquelines, majd Koller tette közzé, utána Katona István és Wallaszky Pál. A király alapító-levelét nem ismeri és nem tudja, hogy létezik-e az már egyáltalán. - Az egyetemen mindent tanítottak, kivéven a theológiát, miként több más akkori egyetemen. Az egykoru történetírók nemtörődömsége az egyetem életére nézve igen nagy volt. Innen van, hogy tanárai közül egyedül Bethini Galvano nevét ismerjük és az egyetemre nézve nagyon keveset tudunk. A tanárok főképen külföldiek és papok lehettek. Bél Mátyás egy a mohácsi csatában elesett tanárról és 300 hősi halált halt tanulórról. Istvánffy szerint a mohácsi vész előtt

kevással 2000 tanulója volt az egyetemnek, Szerdahelyi szerint 4000. Az egyetem 1526-ban szűnt meg a törökök pusztításai miatt. Némelyek azonban Mátyás király életében már megszűntnek mondják. Az egyetetről verset írt Agich István pécsi kanonok, jóhírű költő, melynek pár sorát idézi; címe: Carmen ad Regiam Academiam Quinqueecclesiensem. 1736.

1813. ENGEL JÁNOS KERESZTÉLY: Geschichte des Ungrischen Reichs. Bd. I-VI. Wien, 1813. Camesinasche Buchhg. 8°
I. Lajos V. Orbán pápától engedélyt nyert, hogy Pécssett főiskolát alapítson (Studium generale). A pápa minden fakultást engedélyezett, kivéven a theologiait; valószínűleg azért, mert Magyarországot mint eretnekektől körülvevett országot nem tartotta alkalmasnak arra, hogy a hittudomány tiszta tanát ápolhassa. A magisterré avatandóknak a pécsi püspök, vagy helynök előtt kellett vizsgáznok. A királynak kellett a tanárok javadalmáról gondoskodnia. (II.köt.114.).
A király tudományszeretete hozta létre a pécsi egyetemet. Az egyetemnek nagyobb részt külföldi tanárai voltak. Ebből az időből ismerjük: Galvanus Bethinit Bolognából - *decretorum doctor in studio Quinqueecc.* 1372.- Emericus A Diaconus magister in artibus, 1376.- Az orvostudománynak is voltak magisterei, pl. László, Lajos háziorvosa, 1366. (II.köt.148.és jegyzet.).
1816. VIRÁG BENEDEK: Magyar Századok. Buda, 1816. Kir.Universitas be-tüivel. 8°
A pécsi egyetemet 1367-ben alapították. A hittudomány tanítása nem volt megengedett az egyetemen. (216.1.).
Vilmos pécsi püspök mint a pécsi egyetem első rektora és mint pártolója az egyetemnek. Galvano tanár fizetése. (231.1.)
1822. GALLETTI, J.G.A.: Allgemeines geographisches Wörterbuch... Pesth, 1822. Hartlebens Verl. 8°
I. Lajos király Pécssett 1364-ben egyetemet alapított, 2000 tanulója volt. 1526-ban szűnt meg a szerencsétlen mohácsi ütkö-zet után. (A-K.köt.Fünfkirchen.618.).
1824. COLLE, FRANCESCO MARIA: Storia scientifico-letteraria dello studio di Padova. Padova, 1824. Tip. della Minerva. 4°
Paduai Saraceno (Saraceno di Padova) valószínűleg Bolognai Galvanoval együtt 1371-ben Pécssett volt egyetemi tanár. (II.köt. 208.).
Nagy Lajos 1360-ban megkereste Carrara paduai herceget, hogy engedje át az alapítandó magyar egyetemhez Piacentinit, a pa-duai egyetem tanárát. (III.köt.46.)
Bolognai Galvano a páduai egyetetről került Pécsre és az ot-tani egyetemen volt tanár, honnan 1374-ben a bolognai egyetem-re került. 1378-1383-ig a páduai egyetemen tanított. 1383-tól újból a bolognai egyetem tanára. 1395-ben már nem élt. Munkái. Ezek közül egy, a "Repetitio in glossa Opinionem, Cap.I.De con-stitutionibus" a rajta jelzett datum szerint (anno MCCCLXXI). Magyarországon készült.- Két fia volt. Egyik pap lett, a másik bankár. (III.köt.47-50.)
1830. CLADE, H.: Dissertatio de antiquioribus Hungariae scholis et academiis. Buda, 1830. 4° 1.)
1.) Grässe (Litt.Gesch.II.95.1.) emlékezik meg e könyvről, mint amely a pécsi egyetetről is szól. Abel kereste e könyvet, de nem tudta meg-szerezni. Ugyanigy én sem találtam.
1834. FEJÉR GYÖRGY: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Buda, 1834. Tip. Reg.Univ.Ung. 8°
A pécsi egyetemre vonatkozó pápai oklevelek közül kiadva benne a következő tartalmak:
V.Orbán pápa Nagy Lajos előterjesztése alapján hozzájá-rul, hogy Pécssett egyetem keletkezzék minden megengedett fa-

kultással, leszámítva a theológiát; a tanárok és hallgatók az egyetemi kiváltságok részesei; a promotiók a pécsi püspök vagy a káptalani helytartó elnökletével mennek végbe; ennek az oklevélnek érvénye azonnal megszűnik, mihelyt a magyar király a tanárok részére megajánlott javadalmazással felhagy. (Tom. IX. Vol. IV. 65-68.).

V. Orbán pápa az előbbi oklevél tartalmáról Nagy Lajos királyt értesíti és buzdítja, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói részére engedélyezett kiváltságokat erősítse meg és ha helyénvaló lesz, ujjakkal növelje. (Tom. IX. Vol. IV. 69-71.).

XI. Gergely pápa tudomásul adja Bolognai Galvano pécsi egyetemi tanárnak, hogy a Vilmos pécsi püspök és káptalana részéről Galvanonak megajánlott adományt, amely szerint ez a püspöki javadalomból évenként 300 ezüst márkát vagyis 600 arany forintot, Úrög falut tizedével 70 arany forint értékben, továbbá egy pécsi házat kap, - megerősíti, de csak Galvano életére szólólag. (Tom. IX. Vol. IV. 429-431.)

XI. Gergely pápa a pécsi egyetem kérésére az egyetem tanárait és hallgatóit öt évre fölmenti a residentia-tartás kötelessége alól. (Tom. IX. Vol. V. 107-109.).

XI. Gergely pápa utasítja a passauai püspököt, a pécsváradai apátot és a pécsi kancellárt, hogy a pécsi egyetem tanárai és hallgatói egyházi javadalmuk jövedelmét megkapják, mert öt évre fel vannak mentve a residentia-tartás kötelessége alól. (Tom. IX. vol. V. 110.).

1835. FEJÉR GYÖRGY: *Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae archiepiscopalis ac M. Theresianae regiae literaria*. Budae, 1835. Typ. Reg. Scientiarum Univ. Hung. 8°

Nagy Lajos király a prágai (1348.) és bécsi egyetem (1365) buzdító példája nyomán Pécsen 1366-ban egyetemet alapít, melyet V. Orbán pápa 1367-ben hagy jóvá akként, hogy azon bármely tudományt, kivéven a theológiát, tanítsanak. (1-2. l.). A Nagy Lajos féle egyetem versenytársait túlélté, 180 évig állt fenn, egészen 1547-ig, mikor is a törökök megszállása miatt megszűnt. (9. l.).

Documenta Studium generale Quinqueecl. respicientia. (Documenta. 1-6. l.)

Inaugurale Diploma Universitatis Regiae M. Theresiae clementia concessum bevezető soraiban: Nagy Lajos egyetemet alapít 1360 körül Pécsen, mely egészen a mohácsi vészig, t. i. 1626-ig virágzott. (Documenta 39.).

1845. HAAS MIHÁLY: *Baranya. Emlékirat... Szerkeszté.*. Pécs, 1845. Lyceum ny. 8°

A pécsi egyetem alapítása. Három kara volt. Vilmos pécsi püspök és az egyetem. "Bethini Galvan" tanár jövedelme. Istvánffy, Zeiler és Szerdahelyi a pécsi egyetemről. 300 hallgató a mohácsi csatában. Az egyetem 1552-1558 közt szűnt meg. (232. és 310-311. l.).

1847. BARTAL GYÖRGY (De Belháza): *Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV*. Tom. I-III. Posonii, 1847. Tip. Car. Frid. Wigand. 8°

Nagy Lajos a prágai, a krakkói és bécsi egyetemek példája nyomán *studium generale* néven egyetemet alapított és ezáltal nagy érdemeket szerzett magának. Ez az egyetem egészen a mohácsi vészig, amikor megszűnt, mindig nagyon látogatott volt. (III. köt. 93. l.)

1848. LÁNYI KÁROLY: *A magyar catholicus clerus érdemeinek történetigazolta emléke*. Pozsony, 1848. Belpay ny. 8°
A pécsi egyetem 1367-ben a káptalani iskolából lett. Mennyi fizetést kapott a jogtanár Vilmos pécsi püspöktől. (64. l.).

1851. TOLDY FERENC: *A magyar irodalom története*. Pest, 1851. Emich és Eisenfels. 8°- 2. jav. kiad. U. o. 1852.

A pécsi egyetem alapítása. Vilmos pécsi püspök és az egyetem. IX. Bonifác pápa (1389-1404) és a pécsi egyetem. Az egyetemen leginkább a törvénytudományt művelik. Az egyetem, 1547-ben, 180 évi fennállás után szűnt meg. (I. köt. 152-154. l.)^{1.)}
 Az első törvénytani kísérlet, az "Ars notarialis" szerzőjéről, aki kiadója, Kovachich Márton szerint a XIV. század közepén tul "egy egri megyei áldor és pécsi egyetemi tanár". (U. o. 158. l.)
 1.) A lapszám az 1852.-i kiadás lapszáma.

1854. SZALAY IÁSZLÓ: Magyarország története. I-IV. köt. Lipcse, 1852-54.-
 2. kiad. Pest, 1860-66.

A pécsi egyetem alapítása. Az alapítás oka. A tanulók száma. A mohácsi csatában egy százlóalj tanuló veszett el. (II. köt. 2. kiad. 231. l.)

A pécsi egyetemi tanártól szerkesztett formulagyűjteményről. (U. o. 267.)

1860. THEINER ÁGOSTON: Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia. Romae, 1860. Tip. Vaticanis. 2° - Bolognai Galvanora is vonatkozó okiratokat tartalmaz. Kiadva benne a következő tartal-
 muak: XI. Gergely értesíti Vilmos pécsi püspököt, hogy mind őt, mind barátját, Bolognai Galvanót nagyrabecsüli, s egyuttal fel-
 szólítja, hogy Nagy Lajos magyar király és IV. Károly császár között békét szerezzen. (Tom. II. 108.) -

Bolognai Galvano és Waschesteini Albert pécsi kanonok Nagy La-
 jos királynak a bajor hercegek ügyében XI. Gergely papához kül-
 dött követei. (Tom. II. 123.)^{2.)}

2.) E követségről szó van még u. o. 128. l.

1861. VAS JOZSEF: Az Anjouk és műveltségünk. Pest, 1861. Emich Gusztáv.
 89 (Különleny.: Budapesti Szemle, 1861. 1-66. és 241-302. l.)

Miért alapítja Nagy Lajos az egyetemet Pécsen, mint a nagy ma-
 gyar birodalom központjában? - Az egyetemi hallgatók száma. Főké-
 pen a jogtudományokat művelik az egyetemen, ami bizonyíthatónak
 látszik azon körülményből, hogy ezen időben az egyházi jog dok-
 torainak (doctor decretalium) száma nagyon megsaporodott. A sze-
 gények ingyen vagy kis tandíj lefizetése ellenében látogathat-
 ták az egyetemet. (VI. fejezetben).

1866. LÁNYI KÁROLY: Magyar egyháztörténelme. Átdolgozta Knauz Nándor.
 Esztergom, 1866.

A pécsi egyetem alapítása. A hittudományi kar megtiltásának oka.
 A tanárok fizetése. Az egyetem aranykora, tanulóinak száma. A mo-
 hácsi ütközetben elesett hallgatók. (I. köt. 540-542. l.)

1868. KERÉKGYÁRTÓ ÁRPÁD: Magyarország történetének kézikönyve. Pest,
 1868. Heckenast. 8°

A veszprémi főtanoda Lajos előtt "súlyedésnek indult". Ezért La-
 jos Vilmos pécsi püspök ösztönzésére Pécsen tervezett főisko-
 lát. V. Orbán pápa 1367. szept. 1.-én adott jogot studium genera-
 le-nak Pécsen való felállítására. Mindent tanítottak az egye-
 temen, kivéven a theológiát. (II. 36-37. l.)

1868. SCHULTE FRIEDRICH: Das Recht der Ertheilung der Befugniss zum
 Lehramte der Theologie (missio ecclesiastica) nach der Geschich-
 te und nach dem geltenden Rechte der katholischen Kirche c. ta-
 nulmányában. (Archiv für katholisches Kirchenrecht. Bd. XIX. 1868.
 22. oldalon): A pécsi egyetemet VI. Orbán pápa alapította Lajos
 magyar király kérésére 1382. szept. 1.-én kelt "In supremae dig-
 nitatis" bullájával, minden karral, kivéven a theológiát. A pro-
 motio joga a püspöké, üresedés esetén a káptalani helynöké. A
 kánonjogot azonban már előbb tanították Pécsen, mert Galvanus
 de Bononia meghívást kapott oda 1371-ben.^{3.)}

3.) Körülbelül ugyanezeket ismétli meg, ugyanazon hi-
 bakkal Schulte "Geschichte der Quellen und Li-
 teratur des canonischen Rechtes" c. munkájában
 (Stuttgart, 1875-1880. Bd. II. 416-417.)

1869. FESSLER IGNÁC AURÉL: Geschichte von Ungarn. II. Ausgabe. Leipzig, 1869. F. A. Brockhaus. 8°
 A pécsi egyetem alapítása. Vilmos (Hamer Vilmos) pécsi püspök és az egyetem. Bolognai Galvano Bettini fizetése. Az egyetemet látogató papok kiváltságai. Az egyetemet bolognai mintára szervezték. A mohácsi vészig állott fenn. (II. köt. 217. l.) 1.)
- 1.) E munka Klein Erneszt újabb kutatása alapján Fessler történetének II. kiadása. Az I. kiadás "Die Geschichte der Ungern" címen u. o. 1815-25-ben jelent meg. Nem tudom, hogy a pécsi egyetemre vonatkozó adatok az I. kiadásban megvannak-e, ezért itt a II. kiadást vettem fel.
1870. RUPP JAKAB: Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre. Pest, 1870. Eggenberger Ferd. 8°
 1367-ben Lajos király Vilmos püspök kérésére V. Orbán pápa helybenhagyásával Pécsen tudományegyetemet alapított, kivéve a hittudományi kart. Istvánffy szerint a 2000 tanuló népesítette tudományos intézet egészen a mohácsi gyászos ütközetig virágzott (I. köt. 358. l.)
1872. FRAKNOI (FRANKL) VILMOS: A magyar nemzet története. Pest, 1872. Szent István. -
 A pécsi főiskola alapítása. Aranykorát Cesinge János (Janus Pannonius) pécsi püspök korában élte. Tanulóinak száma. A mohácsi ütközetben 300 hallgató esett el. (II. köt. 306-307. l.)
1873. FRAKNOI VILMOS: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest, 1873. Eggenberger F. 8°
 A pécsi főiskola, Nagy Lajos alkotása túlélte a mohácsi vészt. 1543-ban szűnt meg. A hittudományi és -ügy látszik - az orvosi szakot is nélkülözötte. Főszűly a jogtudományon. Tömegesen vonzotta iskoláiba a hazai ifjúságot. (31. l.)
 Az egyetemet Nagy Lajos alapította és kérelmére V. Orbán pápa megerősítette. Minden kar meg volt engedve, kivéve a teológiát. A pápától kapott kiváltságok. Tanárait részben a király, részben a pécsi püspök díjazták. Galvano Bethini és fizetése. A főiskola a királyok tehetetlensége miatt a XVI. században sem szűnt meg. Istvánffy Miklós itt tanult, aki szerint 2000 tanulója volt és Mohácsnál 300 tanulója esett el. Utolsó tanárainak egyike Illincinus Péter volt (138. l.)
1876. LAKY MÁTYÁS: Művelődésünk tényezői Zsigmond alatt. Budapest, 1876. Buschmann F. ny. 8°
 A pécsi egyetem alapításáról. A tanárok jövedelme. Virágkora a Hunyadiak alatt. Tanulóinak száma 2000-4000 között. A törvényhozás felmentette a tanulókat a vámfizetés alól. A mohácsi csatában elesett tanulók és tanárok. Az egyetem 21 évvel a mohácsi vész után 1547-ben szűnt meg (43-45. l.)
1878. RÉZBÁNYAI JÁNOS: Európa művelődési történelme, különös tekintettel hazánkra. Pécs, 1878. Madarász Endre ny. 8°
 A pécsi egyetem alapítása. A tanárok javadalmazása. A tanulók száma 2000-4000 között; 300 a mohácsi csatában esett el (I. köt. 2. fele 139. l.)
1881. ÁBEL JENŐ: Egyetemeink a középkorban. Budapest, 1881. M. T. Akad. 8°.
 Nagy Lajos, hogy a veszprémi egyetem megszűnése által támadt hézagot betöltse, Pécsen új egyetemet alapított. V. Orbán pápa Avignonban 1367 szept. 1.-én hagyja jóvá a pécsi egyetem felállítását. Nagy Lajos alapítói oklevelében a hittani kar felállítását is elrendelte, de a pápa ezt nem engedélyezte. Ennek okai. Thomassin nézete: az eretnek tanoktól való félelem. Paulsen és Szvo Rényi Mihály nézete. A pápa az egyetemnek kiváltságokat adott. Az egyetem főigazgatója, kancellárja a püspök, üresedés esetén a káptalani helynök, aki felügyelt az előadott tanokra, akinek joga volt a szokásos vizsga alapján akadémiai címet adományozni. A királynak kellett biztosítani az egyetem tanárainak jövedelmét.

Vilmos pécsi püspök is támogatta az egyetemet; Galvano Bethini egyetemi tanárnak nagy jövedelmet biztosított, 300 ezüst márkát vagyis 600 aranyforintot és egyéb jövedelmet, melyeket a pápa Bethini életnapjaira engedélyezett. A pápa felmentette az egyetem tanárait és tanulóit a residentiartás kötelezettsége alól és meghagyta őket javadalmukban távollétük idejére is. Egy másik pápa megengedte a pécsi püspöknek, hogy egyes különben pápai kinevezésnek fenntartott egyházi javadalmakat az egyetem egyházi és polgári jog egy-egy tanárának adományozhasson, még abban az esetben is, ha ezeknek már más egyházi jövedelmük volt. A pécsi egyetem sokaig fennállt, tovább, mint Magyarország bármely más középkori egyeteme. Toldy szerint különösen ezen egyetem alapítása óta hazánkban a decretalium doctorok száma nagyon megszorodott. Feltűnő azonban, hogy XI. Gergely pápának 1376-ban kelt bullája óta másfél századon át nincsen biztos adatunk az egyetem létezéséről, hacsak Mária Teréziának a budai egyetemnek 1780-ban adott diploma inauguraléjából (Fejér: Hist. Acad. Scient. Doc. 40.1.) és Lakyval (Művelődésünk Zsigmond alatt. 45.1.) az 1458.-i országgyűlés 10. pontjából, mely a tanulóknak kiváltságokat ad, nem következtetjük, hogy 1458 táján a pécsi egyetem virágzott, Szerdahelyi és Teleki Sámuel véleménye nem valószínű. Laky, Lányi, Timon, Fraknoi véleménye az egyetem fennállásáról. Fényes bizonyoságot tesz a pécsi egyetem fennállásáról Istvánffy Miklós híres történetírónk, aki szerint az 1543.-i háború előtt, a mohácsi csata után az egyetem tanulóinak száma a két ezret meghaladta. Fejér, Toldy, Szalay József az egyetem megszűnéséről. Illicinus Péter jogtudós sohasem volt pécsi egyetemi tanár (9-17.1.)

Istvánffy alapján azt mondhatjuk, hogy a pécsi egyetem 1543-ban szűnt meg. (17.1.)

Jegyzetek a pécsi egyetemhez és az I-II., VI., VIII., X-XII. sz. oklevelek rövidített másolatai. (49-57.)

1882. CSONTOSI JÁNOS: Nagyonfontosságú XIV. sz. kézirat a pécsi egyetemről Münchenben. (Magyar Könyvszemle, 1882. 253.1.)

Csontos János először hívja fel itt a figyelmet a nagybecsű müncheni codexre, mely a pécsi egyetemen tartott szent beszédek tartalmaz és amelynek címét a Magyar Könyvszemle ugyanezen évfolyamában már jelezte (Lásd Csontos János: A müncheni könyvtár hazai vonatkozású kéziratjai. M. Könyvszemle, 1882. 222.1.). Csontos beigéri, hogy rövidesen bővebb ismertetéssel fog szolgálni. 1.)

1.) Ez - nem tudjuk, mely okból - nem történt meg. A codexet Békefi ismertette először.

1885. NEVERY SÁNDOR: A középkori egyetemek. (Hittudori értekezés.). Kalocsa, 1885. Malatin Antal ny. 37 l. 8°

A pécsi egyetemet Nagy Lajos király alapította és V. Orbán pápa hagyta jóvá 1367. szept. 1.-én - XI. Gergely pápa 1376-ban a helybonlakás kötelezettsége alól felmentette a Pécsen tanuló és tanító javadalmas egyháziakat. IX. Bonifác pedig megengedte, hogy a jogi tanároknak még a pápának fenntartott egyházi javadalmakat is lehessen adományozni. Aranykorát az egyetem Cesinge János idejében érte el. 2.)

2.) Nevery dolgozatában tulajdonképpen a párisi egyetemmel foglalkozik. A középkori magyar egyetemekről, így a pécsiről is, csak néhány sorban emlékezik meg.

1885. DENIFLE, P. HEINRICH: Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin, 1885. Weidmannsche Buchhg. 8°

V. Orbán pápa 1367. szept. 1.-én bocsátotta ki alapító levelét Lajos király kérésére. A Bullarium Romanum VI. Orbán pápának tulajdonítja e bullát és 1382. évbe teszi. De a vatikáni regesták nem hagynak kétséget. (Urb. V. Reg. Vat. Indult. an. 5. 69. 1.) Koller

Historia epis. Quinqueecccl. c. munkájában (III. köt. 78. l.) az igazat írja, ugyanigy utána Katona (Historia crit. regum Hungariae. - Tom. III. Ord. X. 412-422.), később Fejér (Codex dipl. Hung. IX. vol. 4. III. 412, 414.), Abel (Egyetemeink a középkorban. 50.). Ennek dacára Schulte az Archiv f. kath. Kirchenrecht folyóiratban (XIX. 22.) VI. Orbán pápának tulajdonítja az alapítást. Wallaszky állítása is rossz, aki VI. Innocent pápát véli alapító-
nak (Tent. hist. litterarum. 51.). Van, aki azt állítja (Katona i. m.), hogy Nagy Lajos alapította 1360-ban az egyetemet, Nagy Lajos azonban alapítólevelet nem bocsátott ki. Mint a pápai levélből kitűnik, Nagy Lajos csak a helyet választotta ki és a tanulóknak kiváltságokat adott és erről oklevelet. Biztos, hogy Lajos egy ideje foglalkozott a tervvel, hogy engedélyt kapjon egyetem alapításához, de többet nem lehet mondani. A pécsi püspök a promotiók vezetője. A pápa az egyetem létrehozását és fenntartását attól teszi függővé, hogy Lajos király a tanárok fizetéséről gondoskodjék. - Az alapító levél taglálása. A pápa az alapítólevél aláírása után egy nappal levelet ír a királynak, melyben lényegében ugyanazt írja, mint az alapítólevélben. Ebből kiviláglik, hogy a király a tanároknak és tanulóknak már privilegiumlevelet adott. A pápa kéri a királyt, hogy adja meg a kiváltságokat és továbbiakkal gyarapítsa. Megemlíti a későbbi pápai leveleket is, melyek az egyetemre vonatkoznak 1376-ig. Galvanus de Bononia egyetemi tanárt Lajos - Vilmos pécsi püspök ösztönzésére Paduából hívta meg. Galvanus fizetése. - Az egyetemről a magyarok sem tudnak többet (Abel i. m. 13. l.). Ugy látszik, hogy léte nem nyulik át már a XV. századba. (413-418. l.)

1889. MONUMENTA VATICANA HISTORIAM REGNI HUNGARIAE ILLUSTRANTIA. Ser. I. Tom. IV. Budapest, 1889. Franklin ny. 4°

Az alanti tartalmu egyetemi hallgatókra vonatkozó pápai oklevelek:

IX. Bonifác pápa Csót Benedek fia György zágrábegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót, aki iskolatársát, Kanczellár Jánost nyíllal halálosan megsebezte, a szabálytalanság vádja alól feloldja. (Ser. I. Tom. IV. 219-220.)

IX. Bonifác pápa Szöllősi Fábán fia György pécssegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót a szabálytalanság alól feloldozza. (Ser. I. Tom. IV. 281-282.)

IX. Bonifác pápa László fia Lukács pécssegyházmegyei kispapot és pécsi egyetemi hallgatót feloldozza a szabálytalanság alól. (Ser. I. Tom. IV. 412-413.)

1889. KAUFMANN, G.: Die Universitätsprivilegien der Kaiser. Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, I. 1889.

A prágai, krakkói, bécsi és pécsi egyetem alapítását megerősítő pápai oklevelek egybevetése. (131-146. l.)

1892. KAEMMEL OTTO: Die Universitäten im Mittelalter. Schmid: Die Geschichte der Erziehung. II. köt. 1. fél 334-548. Stuttgart, 1892. 8°

Nagy Lajos ösztönzésére V. Orbán pápa 1367. szept. 1. -én kelt alapítólevelével egyetemet alapít Pécsen, az ősrégi kulturközpontban. Amint azonban Nagy Lajos meghalt 1382-ben és a magyar állam nagysága összeomlott, odalett az egyetem is és nem kelt többé életre. Helyette utódja, Zsigmond, Óbudán alapított egyetemet. (419. l.)

1894. JUHÁSZ LÁSZLÓ: Baranya vármegye és Pécs város régészete. Pécs, 1894.

Nagy Lajos egyetemének cimere. Az egyetem helye. A város déli várfala mellett, a régi püspökkert területén állott. (39. l.)

1895. RASHDALL, HASTINGS: The Universities of Europe in the middle ages. Oxford, 1895.
Pécsett V. Orbán pápa 1367 szept. 1.-én kelt alapítólevéllel állította fel az egyetemet, minden kart engedélyezett, kivéven a theológiát. (286. l.)
1895. PÓR ANTAL és SCHÖNHERR GYULA: Az Anjou ház és örökösei. Budapest, 1895. Athenaeum. 8° (A magyar nemzet története, szerk. Szilágyi Sándor, III. köt.)
Nagy Lajos, - mint a pápának írja, nagy szükségét látja a tudós theologusoknak, mert körül van véve hitetlen és félhitű népekkel, ezért alapítja a pécsi egyetemet. (345. l.)
1896. SZALAY-BARÓTI: A magyar nemzet története. II. köt. Budapest, 1896. Lampel Róbert. 4°
A pécsi egyetem alapítása. Az egyetem hallgatóinak száma 2000-4000 között. 300 hallgató a mohácsi csatában esett el. Az egyetem 1543-ig állott fenn. (469. l.)
1896. KOPCSÁNYI KÁROLY: Főiskolák. Baranya multja és jelenje, szerk. Várady Ferenc c. munkában. I. köt. Pécs, 1896. Telegdi Armin ny. 8°
A Nagy Lajos által alapított egyetemen V. Orbán pápa nem engedélyezte a hittudományok előadását. Ennek oka egyrészt a hit-egység megőrzése, másrészt más régebbi hittudományok nyilvános előadására jogosított egyetemek kiváltságainak védelme. (380. l.)
Az oktatás és tanulmányozás tárgyát a római- kánoni jog és egyéb tudomány képezte. A fölvatás joga a pécsi püspököt illeti. A király a tanárokat és tanulókat kiváltságokban részesítette. A tanárok javadalmazásáról a király gondoskodott. "Bononiai Galvano Bethininek", a kánonjog tanárának, Vilmos pécsi püspök évi 300 ezüst márkát, vagyis 600 magyar arany forintot adott, továbbá Ürögh helység jövedelmét, valamint egy házat, melyben lakott. Ezt XI. Gergely is jóváhagyta, de Galvano életére korlátozva. XI. Gergely pápa kiváltságot ad az egyetem tanárainak és tanulóinak. Az egyetem körülbelül 162 évig állott fenn. A mohácsi csatában 300 tanuló küzdött tanáraival együtt a hazáért. 1540 körül még 2000 látogatója volt az egyetemnek, amikor a híres jogtudós Illicini Péter, később esztergomi kanonok, volt az igazgató. Az egyetem épülete Juhász László ügyvéd és régész szerint a város déli várfala mellett, a régi püspökkert területén állott. Az egyetem címerköve. (385-386. l.)
1897. NÉMETH BÉLA: Baranya Szent Istvántól a jelenkorig. Baranya multja és jelenje, szerk. Várady Ferenc c. munkában. II. köt. Pécs, 1897. Pécsi irod. és könyvny. r. t. ny. 8°
A pécsi egyetem alapítása. Az alapítás oka, hogy a külföldi egyetemek messze voltak, amiatt nem voltak kiképezhetőek sokan. Pécsett alapította Nagy Lajos azért, mert Pécs az országban jelesebb város volt, "urbs insignior", azonkívül központi fekvésű és részben talán azért is, mert Vilmos, Pécs püspöke, a király kancellárja és kegyeltje volt. V. Orbán pápa 1367. szept. 1.-én hagyta jóvá az egyetem alapítását. A jóváhagyó bulla ismertetése. A theologia kizárása. Az egyetem tanárai a kincstártól nyertek javadalmazást, de Galvanus Bethini, ki decretorum doctor volt, a decretumok tanítása címén a püspök javadalmából is szép fizetést kapott, 300 márkát, azaz 600 aranyforintot, ezenkívül Üröghnek jövedelmét és Pécsett egy házat. Saracenus de Padua. XI. Gergely pápa kedvezményeket ad az egyetemnek. A tanulók 5 évig tartó kedvezményt kapnak, miből következtetni, hogy az egyetemi folyam öt évet tett ki. Benedek fia György, Kancellár János és Szöllösy György egyetemi hallgatók históriája. Az egyetem a jótékony nőegylet jelenlegi épületének helyén, a kert utca keleti felén állott. (290-294.)
Istvánffy szerint Pécs tanuló ifjuságából 300 vészett el a mohácsi téren. (393. l.)

1897. ACSÁDY IGNÁCZ: Magyarország három részre oszlásának története. 1526-1608. Budapest, 1897. Athenaeum. 8° (A magyar nemzet története, szerk. Szilágyi Sándor, V.köt.).
A szerencsétlen mohácsi csata elsodorta az állam legtöbb művelődési tényezőjét, így halálos csapást mért az ország egyetlen főiskolájára, a pécsi egyetemre is, noha az egyetem végkép csak 1543-ban szűnt meg. Működésének, hatásának nyomaival azonban már ezen időben alig találkozunk, ámbar külföldön még mindig számba vették. 1530 jul.1.-én Croke Velencéből azt ajánlja VIII. Henrik angol királynak, hogy híres válópörében a többi külföldi egyetemek közt a magyart is véleményadásra szólítsa fel. (200.l. és jegyzet).
1900. SZILVEK LAJOS: A pécsi egyetem története. Pécs, 1900. Hunyadi Mátyás int.ny. 50 l. 8°
Az egyetem, az "universitas" értelme az idők folyamán. A "studium generale". A középkori egyetemek és jellegzetes tulajdonságaik. Az újabbkori egyetemek kialakulása. Katholikus egyetemek. A veszprémi a legrégebb magyar egyetem négy falkultással. A pápák a középkorban gyakran nem engedélyezték az egyetemen a theologia tanítását. (1-11.l.).
Nagy Lajos király 1367-ben alapítja a pécsi egyetemet. V. Orbán pápa hagyja jóvá. Nagy Lajos alapítólevele szerint a hittudományi kar felállítását is akarta, (a pápához intézett levele szerint "in qualibet licita facultate... ut ibidem fides ipsa dilatetur, erudiantur simplices".), de a pápa azt nem engedélyezte. Ennek okai. Az alapítólevél részletezése. Az egyetem kiváltságai. A tanárok fizetése. Bethini Galvano. XI. Gergely pápa felmentése a residentia-tartás kötelessége alól. (11-20.l.)
XI. Gergely pápa bullája óta a kutatók nem találtak olyan okmányt, mely a pécsi egyetem fennállását bizonyítaná. A kulturtörténet azonban pozitív adatok hiányában is nyugodt lelkiismerettel állíthatja, hogy egyetemünk a 14. és 15. században virágzott. Olaszországban 1400-ig husz egyetemen tanítottak jogot. Az élénk összeköttetés, melyben Olaszországgal szemben voltunk Nagy Lajostól Mátyás királyig, sőt azontul is, kulturtörékvéseink és haladásunk mind azt bizonyítják, hogy a pécsi egyetem ezen időkben fennállott és virágzott. Fraknói, Laky, Szalay Timont követte (Synopsis novae chronologiae) állítják, hogy a mohácsi ütközetben 300 pécsi tanuló lelte halálát. Kardos Alajos és Németh Béla a pécsi egyetemről. Benedek fia György, Fábian fia, György (de Szöllös) és Kanczellár János egyetemi hallgatók. Az egyetem helye. Az egyetem jogai. Toldy és Fejér szerint 1547-ig állott fenn az egyetem, Fraknói, Szalay József és Abel Jenő szerint, szerző szerint is, 1543-ig. Az egyetem tanára volt Illicini Péter. (21-37.l.).
A pozsonyi egyetem. (43-46.l.)
Mátyás budai egyeteme. (47-50.l.)
1903. ÁLDÁSY ANTAL: Alsáni Bálint bibornok. Budapest, 1903. Magy. Tört. Társ. 8° (Magy. tört. életrajz. XIX.)
Az egyetem 1367 szept.1.-én nyerte V. Orbán pápától alapító levelét. A hittudományi kart nem engedélyezte a pápa. Ennek okát nehéz megmagyarázni. A különféle vélemények. A pécsi egyetem élete a kapott kiváltságok és szabadalmak révén biztosítva volt. Elén mint főigazgató a pécsi püspök, vagy helynök állott, kinek joga volt az érdemes egyéneket a szokásos vizsga letétele után mesteri vagy doktori címmel felruházni. Az egyetem tanárainak javadalmazásáról a magyar király köteles gondoskodni. De gondoskodtak róluk a pécsi püspökök is. Pl. Vilmos pécsi püspök Galvano Bethininek 300 ezüst márkát és egyéb jövedelmet biztosított. Alsáni Bálint is nagy pártolója volt az egyetemnek. Alsáni Bálint idejében származhatott

az a keletnélküli pápai okirat, mely a pécsi püspöknek megengedi, hogy bizonyos javadalmakat adományozhasson az egyetem tanárainak. Hogy az egyetem meddig állott fenn, nehéz meghatározni. A különféle vélemények. Mátyás királynak 1465-ben II. Pál pápához írt leveléből azt következtetni, hogy az egyetem akkor már nem létezett, vagy csak tengődött. Istvánffy Miklós az egyetem 1543 előtti 2000 tanulójáról beszél. Acsády által felhozott bizonyíték, mely szerint VIII. Henrik velencei követ magyar egyetemről beszél, komoly bizonyíték arra, hogy a pécsi egyetem még 1530-ban is létezhetett.^{1.)} Az egyetemnek 4 tanulója ismerjük. (51-55.1.).

- 1.) Aldásy az egyetem megszűnésére nézve nem foglal állást. Egyrészt Mátyásnak II. Pál pápához egyetem felállítása ügyében intézett leveléből azt következteti, hogy a pécsi egyetem alig állt fenn 1465-ben, másrészt mégis lehetőnek tartja Croke levele értelmében, hogy az egyetem még 1530-ban is fennállott.

1903. HANUY FERENC: Katolikus egyetem Pécssett. Pécs, 1903. Lyceumi ny. 181 l. IV. 8°

Pécssett katolikus egyetem felállítása szükséges mielőbb. Visszaemlékezés a régi pécsi egyetemre. A régi egyetem helye és cimere. A cimere Horváth Antal pécsi ügyvéd régiséggyűjteményében található.^{2.)} Koller József pécsi kanonok, a pécsi egyházmegyének hírneves történetírója Garampi József érsek, a vatikáni levéltár prefektusának segítségével a római levéltárakban a pécsi egyházmegyére és régi pécsi egyetem alapítására vonatkozó adatokat összegyűjtötte. Ezen okmányokban foglalt adatoknál többet - lényegesen - a pécsi egyetemre vonatkozólag ma sem tudunk. Ábel Jenő a pécsi egyetemről. A pécsi egyetemen csak a jogot adták elő. Az egyetem megszűnésének ideje bizonytalan. Istvánffy Miklós és Acsády Ignác véleménye erről. (3-4.1.)

- 2.) E cimereket Marosi Arnold Pécs sz.kir.város muzeumának igazgatója nyomán és fényképfelvétel után Békefi ismerteti és bizonyítja, hogy a kő nem a pécsi egyetem cimereit őrizte meg. (Békefi i.m. 53-54.1.)

1903. HANUY FERENC: A theologiai tanszék kizáratása egyes középkori egyetemekről. Katholikus Szemle. 1903.

A pécsi egyetem alapítása 1367-ben. Fennállott, miként Ábel mondja. (Ábel i.m. 13-17.).

A pécsi egyetemen ugyanazon okok miatt nem volt theologiai kar, mint az egykoru egyetemenek nagyrészen: Az avignoni tartózkodás idejében a pápák jóindulata a párisi egyetem iránt fokozottabb volt és azért Páriselőjogát a theologiarra nézve ugy védték, hogy az alakuló többi egyetemnek a theologiai tanszakot legtöbb esetben nem engedélyezték. (955-981. és 1124-1135.1.)

1904. GERECZE PÉTER: A pécsi egyetem helye és cimere. (A cimere fényképmásolatával). Archeologiai Értesítő, 1904.

A Nagy Lajos által 1367-ben alapított egyetem az eddigi hiedelem szerint a Czitrom- és Deák utcák északkeleti saroktelkei táján feküdt. A pécsi egyetem helyének kérdése kardosfalvi Kardos Alajosnál (Memoria Studii Generalis Quinque-Ecclesiensis..), aki szerint az egyetem valószínűen az u.n. püspöki kerttel, vagyis a mai Kert-Eötvös- és Deák-utcák által határolt területtel szemben állott. Haas Mihály 1845-ben kiadott "Baranya, Emlékirat" c.művében "rég, mindjárt a török kiűzése után készült deák kézirat"-ból e sorokat idézi: "Vala Pécssett a szerzetnek (érti a Benedek-rendet) nagyszerű kolostora és temploma egyetemen együtt". Es hozzá teszi: "Allott pedig e monostor a város déli részén, közel a mostani püspöki kerthez, hol nemrég roppant maradványi valának még láthatók". E vélemény az ásatások folytán lényegesen módosult. A cimere leírása, melynek tulajdonosa és felfedezője Horváth Antal. A cimere nem

Nagy Lajos idejéből, hanem későbbi időből való. A címerkő lelőhelye azt a feltevést erősíti, hogy a pécsi egyetem nem a hagyomány által megjelölt püspök-kertféle területen, hanem a Löwy-féle palota, illetőleg az ennek szomszédságában álló városház helyén állhatott. A tervbevett városház lebontásnál végzendő kutatások nyújtanak talán erre nézve felvilágosítást. (193-195. l.)

1909. BÉKEFI REMIG: A pécsi egyetem. (Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. oszt. 1909. évi febr. 8.-i ülésén). Budapest, 1909. M. T. Akadémia 138 l. 5 t. 8°

A pécsi egyetem alapítása. - A pécsi egyetem oklevelei hazánkban elvesztek. Az egyetemek alapformái. Németországnak 1348-ig nincs egyeteme. A prágai, bécsi, krakkói és pécsi egyetem alapításának oka. A pécsi egyetem megalakulása. (5-11.)

A prágai, krakkói, bécsi és pécsi egyetemet megerősítő pápai oklevelek egybevetésének tanulságai. - VI. Kelemen pápa helybenhagyja a prágai egyetem alapítását. - V. Orbán pápa helybenhagyja a krakkói egyetem alapítását. V. Orbán pápa helybenhagyja a bécsi egyetem alapítását. V. Orbán pápa helybenhagyja a pécsi egyetem alapítását. (12-27.)

Miért lett Pécs egyetemi székhellyé? (28-30.)

Miért nem állították fel a pécsi egyetemen a theologiai fakultást? (31-36.)

A pécsi egyetem tanárai és hallgatói. - Nagy Lajos király Bartolomeo Piacentinit óhajtja megnyerni pécsi egyetemi tanárnak. Bolognai Bettino fia Galvano pécsi egyetemi tanár élete, érdemei, fizetése, küldetése, távozása Pécsről, tanárkodása a bolognai egyetemen és tudományos irodalmi működése. Saraceno di Padova és Illicini Péter nem volt pécsi egyetemi tanár. Csót Benedek fia György, Kanczellár János, Szöllősi Fábrián fia György és László fia Lukács egyetemi hallgatók Pécsen. A pécsi egyetem tanárainak és hallgatóinak kiváltságai, szabadságai és mentességei. A pécsi egyetem tanárai részére fenntartott egyházi javadalmak. A pécsi egyetem tanárainak és hallgatóinak fölmentése a residentia-tartás alól. (37-46.)

Mikor szűnt meg a pécsi egyetem? - Az 1402 év körül még fennállott a pécsi egyetem. Hunyadi Mátyás 1465.-i levele eldönti, hogy Pécsen 1465-ben már nem volt egyetem. A pécsi schola maior 1495-ben nem egyetemet jelent. Croke, Angolország velencei követe 1530-ban magyar egyetemet említ; de ez nem a pécsi. Oláh Miklós a Hungáriában egy szóval sem emlékezik meg a pécsi egyetem létezéséről. Gregoriáncz Pál sok pécsi hallgatóról beszél. Istvánffy Miklós szóbeszéd után írja, hogy Pécsen 1543 előtt 2000 egyetemi hallgató volt. Szerdahelyi Gábor e számot már 4000-re teszi. Timon Sámuel és Szerdahelyi Gábor a XVIII. században mondják, hogy a mohácsi csatában 300 pécsi egyetemi hallgató esett el. A pécsi címeres kövön nem a pécsi egyetem cimere van. A pécsi káptalannak egyetemi gradussal bíró tagjai a XIV. és XV. században (47-57.)

A pécsi egyetem színhelye. - A pécsi egyetem színhelyére nézve keletkezett felfogások. Evlia Cselebi török utazó leírása Pécs belső váráról, főleg a székesegyházról. Pécs egykori egyeteme Evlia Cselebi szerint a belső várban volt. Ez az állítás elfogadható. (58-62.)

A pécsi egyetemen tartott szent beszédek. - Csontos János 1882-ben hívta föl a figyelmet a pécsi egyetemen tartott szent beszédekre, melyek egy müncheni codexben vannak. A codex bibliografiai leírása. A codexet német ajku ember másolta. A codex tartalma. A codexben levő szent beszédek az egyetem tanárai és hallgatói előtt tartották. A szentbeszédek szerzői magyar domokosrendi szerzetesek. A szent beszédek jelleme. Történeti részletek és reflexiók a Szent Istvánt, Szent Lászlót, Szent Imrét és Szent Erzsébetet ismertető szent beszédekben. Sermones de Sanctis és de Tempore. Magyar szentekről tartott szentbeszédek. (63-122.)

A pécsi egyetem oklevelei. (123-132.)

Fényképmások és szövegrészletek: 1. Hunyadi Mátyás 1465.-i levele II. Pál pápához. 2. Pécsi címeres kő a XV. század végéről. 3. A pécsi egyetemen készített szentbeszéd címe. 4. A Szent Istvánról szóló első szent beszéd kezdete. (133-134. és 5. lev.).

1922. BEÖTHY ZSOLT: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. Összeállította-. XIV. kiad. Budapest, 1922. ^{1.)}

A pécsi egyetemről. Hallgatóinak száma 4000-re ment föl. 1543-ig állott fenn. (I. köt. 25.).

1.) Az első kiadás u. o. 1877-ben jelent meg. Az 1922.-i kiadást vettem fel annak feltűntetésére, hogy egyes iróink, így Beöthy is, nem vettek tudomást arról, hogy Békefi 1909-ben megjelent munkájában bebizonyította, hogy a pécsi egyetem 1465-ben már nem állhatott fenn, illetőleg hogy egyesek Békefi érvei ellenére is úgy tartják, hogy a mohácsi vészig, sőt azontul is fennállott a pécsi egyetem. Ugyanígy Grosz Emil "Az egyetemek múltjáról" c. kis munkájában.

1925. SCHÖNEBAUM, H.: Die Ungarischen Universitäten im Mittelalter. Archiv für Kulturgeschichte, XVI. 1925.

A pécsi egyetemről. (50. l. - Békefi nyomán).

1927. GROSZ EMIL: Az egyetemek múltja és jövője. Budapest, 1927. 80 (Különleny.: Budapesti Szemle, 1927).

A pécsi egyetem a mohácsi vészig (1525) állott fenn (15. l.)

1929. WESZELY ÖDÖN: Az egyetem eszméje és típusai. Budapest, 1929. 80 (Minerva könyvtár. XXI.)

Az egyetemek alapításának sorrendjében a bécsi egyetem után a pécsi következett. V. Orbán pápa hagyja jóvá 1367. szept. 1.-én. Abel Jenő a veszprémit tartja legrégebbi egyetemünknek, de Békefi megcáfolja, hogy Veszprémben egyetem lett volna, ezért a pécsi az első magyar egyetem. Az alapítólevél szerint minden fakultás meg volt engedve, kivéve a theologiait, miként több más akkori egyetemen. A különböző vélemények annak okairól. A pécsi egyetemnek olyan privilégiumai és jogai voltak, mint a többi egyetemnek. Az egyetem 1402-ben Békefi szerint biztosan fennállott, de 1465-ben már nem volt meg. Abel Jenő szerint is a pécsi egyetem tovább fennállott, mint Magyarország bármely más középkori egyeteme. (11-13. l.)

A középkori egyetemek fakultásai. Tanárai papok voltak s hallgatóinak nagy része is papnövendék, sőt felszentelt pap. Így tudjuk, hogy a pécsi egyetem tanárai is papok, hallgatói papnövendékek voltak. (15. l.)

1929. MISKOLCZY ISTVÁN: Magyarország az Anjouk korában. Budapest, 1923. Szent István T. 80 (Szent István könyvek 9.).

A székesegyházi iskolák és a pécsi egyetem. Az egyetemen a hét szabadművészetten kívül még a jogtudományt tanították, - a hittudomány hiányzott. (130-132. l.)

1930. PINTÉR JENŐ: Magyar irodalom története. Tudományos rendszerezés. I. köt. Budapest, 1930. Stephaneum. 80

A pécsi egyetem 1367-ben megkezdte működését. Minden tudomány-szak megengedett volt, kivéven a theologia. A királynak kellett gondoskodnia a tanárok javadalmazásáról. Az egyetem élete átnyulik a XV. századba. Csót György és Kancellár János pécsi egyetemi tanulók (300-301. l.)

A pécsi egyetemen tartott szentbeszéd. Az ott mondott egyházi szónoklatok egy részét a müncheni állami könyvtár egyik codexe őrizte meg. E beszéd jellemzése. Az egyetem tanárai és az egyetemi fokozatot nyert hallgatók mondták el szövegüket tanít-

ványaik és társaik előtt. Mintabeszédek ezek. Fogalmazásuk nem annyira lendületes beszéddé, mint inkább filozófiai és teológiai értekezéssé tette. A szerzők valószínűleg domonkosrendi szerzetesek és pedig magyar emberek.

1931. KARDOS TIBOR: A laikus mozgalom magyar bibliája. Budapest, 1931. 89 (Különleny.: Minerva, 1931.)

Nagy Lajos Pécssett egyetemet alapít azon okból is, hogy az magához vonzza az eretnek területek tanulmányzó ifjuságát (8. l.) Azt akarja, hogy az a hit és tudomány végvára legyen a hitbelileg veszélyeztetett területeken. A terv sugalmazója Vilmos pécsi püspök, királyi kancellár, a humanista törekvések kedvelője. A humanisztikus tudományok, filozófia, római jog és praktikus egyházjog avilágias szellemet juttatták tulsúlyra a pécsi egyetemen. Galvano da Bologna és Giovanni Saraceno da Padova egyetemi tanárok. (11. l.)

Az egyetem Henrik püspök haláláig (1445) virágzott. A püspökség és az egyetem szoros kapcsolatban állott. Mátyás trónraléptével Janus Pannonius lett a pécsi püspök; ő szervezte át valószínűleg a talajavesztett, esetleg már megszűnt egyetemet a kispapok nevelését szolgáló schola maiorra. Evlia Cselebi török világutazó az 1660-64 közt még meglevő volt egyetem épületéről (28-29. l.)

1931. HEILIG KONRÁD: Zur Geschichte der ältesten Ungarischen Universität und des Magisters Benedikt von Makra. A bécsi magyar történeti intézet évkönyvében (Szerk. Angyal Dávid. Budapest, 1931).

A pécsi egyetemet Nagy Lajos alapította és V. Orbán pápa hagyta jóvá 1367-ben. Rövid élete volt, mert 1376 jan. 16.-ról keletve ismerjük az egyetemre vonatkozó utolsó pápai iratot. Békefi azt állítja, hogy az egyetem 1401-ig állott fenn, de ennek bizonyítása nem sikerült neki. Az egyetem körülbelül csak tíz évig állott fenn. (42-43. l.)

Az Erzsébet-tudományegyetem 1932/33. tanévmegnyitó közgyűlésén Hodinka Antal dr., egyetemünk e. i. rektora, székfoglalójában a régi pécsi egyetemről is megemlékezett. Tárgyalt továbbá Kérészy Zoltán dr., egyetemünk egyházjogi professzora az Erzsébet-egyetem Tud. Egyesületének jogi szakosztályában 1933. ápr. 4.-én "Az országos szokás (consuetudo regni) és az írott jog fogalma a régi magyar jogi terminológiában" c. tartott előadásában a régi pécsi egyetemről, kimutatva, hogy a régi pécsi egyetemen hazai jogot nem tanítottak. Ezek a munkák ezidőszert még nem jelentek meg, ezért nem adhattam bibliográfiájukat.